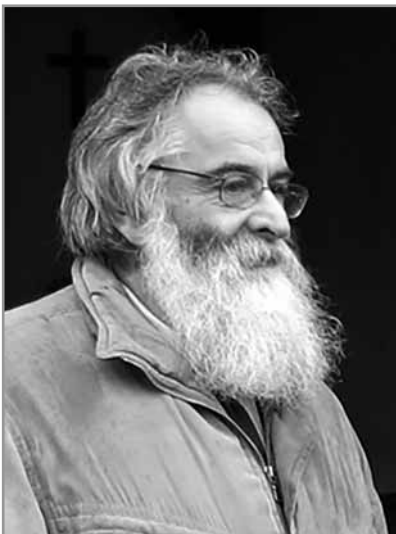

Via Sancti Martini – az Európa Tanács nagy kulturális útvonala Szombathelytől Tours-ig

Szabó Judit Nikoletta beszélgetése Orbán Róberttel

Szombathelyet Szent Márton városaként is emlegetik: a népszerű kora középkori szent 1700 évvel ezelőtt Savariában született. A császár hadseregéből Krisztuséba átigazoló katona útja a mai Szombathelyről indult, és a franciaországi Tours-ba tartott – csakúgy, mint az emléket őrző, számtalan látványosságot, műalkotást, kegyhelyet érintő és összekötő Szent Márton Európai Kulturális Útvonal. A nyolc országon átívelő kulturális és szellemi kalandról az európai hálózat magyar tagjának, a Szent Márton Európai Kulturális Útvonal Magyaror-

szági Tanácsa elnökét, Orbán Róbertet faggattuk.

Szent Márton alakja körül Európa-szerte komoly kultusz bontakozott ki: katonai tribunus fiaként született 316-ban a pannóniai Savariában és tizenöt éves korában maga is katonának állt. Jóságával, a szegények és elesettek megsegítése iránti elkötelezettségével korán kitűnt bajtársai közül – tizennyolc éves korában Amiens-ben egy didergő koldusnak adta a fele köpenyét; álmában megjelent neki Jézus és elmondta, hogy ő volt a koldus, akivel jót tett. A látomás hatására tért meg és veszi fel a keresztséget. A katonai pályát elhagyva térítő útra indult, mestere, Szent Hilárius szentelte pappá. A franciaországi Poitiers közelében megalapította a Ligugé monostort, számos tanítvány szegődött mellé. 371. július 4-én a tours-i keresztény közösség püspökké választotta. A tisztesség elől állítólag egy baromfiólban próbált elbújni, de a libák elárulták gágogásukkal. Hazánkban a Márton-napi hagyományok összefonódtak az őszi számadáshoz kötődő szokásokkal: voltak helyek, ahol a pásztorok fizetségébe a hízott liba is beletartozott. Márton napját libalakomával és a frissen kiforrott újbórral köszöntik ma is.

Szabó Judit Nikoletta: *A történelmi vonatkozásokon túl a gyakorlatban mi teszi ma Szombathelyt Szent Márton városává? Milyen módon ápolja a település a Szent Márton kultuszt?*

Orbán Róbert: A városi turizmusnak komoly vonzereje a Szent Mártonhoz kapcsolódó épített örökség Szombathelyen és környékén, emellett a látogató bőséges programkínálatot is talál a témában. Két év múlva, 2016-ban ünnepelhetjük Szent Márton születésének 1700 éves évfordulóját. A centenáriumra szeretnénk elérni, hogy szülővárosától, Szombathelytől gyalogosan el lehet menni egy túraútvonalon a franciaországi Tours-ba, mely városnak a püspöke volt. A régiók és országok együttműködésében megvalósuló Szent Márton Európai Kulturális Útvonal természetesen – más kulturális útvonalakhoz hasonlóan – nemcsak sétákat és túraútvonalakat takar, hanem kulturális programok színes palettáját. A gyalogosan járható főútvonalakhoz különféle mellékútvonalak ezeket egészítik ki a tematikus vagy virtuális utak: tulajdonképpen helyi programok és ajánlatok, hogy melyik Szent Márton templomot, emlékhelyet, műalkotást érdemes felkeresni az adott településen.

Szent Márton megosztja köpenyét a koldussal (Márton ábrázolás egy középkori német kódexben)

A kulturális útvonal célja eleinte az volt, hogy arra buzdítsuk az embereket, keressék fel a Szent Mártonra emlékező műalkotásokat. Ma a hangsúly inkább a valódi utakon van.

Sz. J. N.: *Milyen konkrét programok folynak jelenleg Szombathelyen a Szent Márton Európai Kulturális Útvonal Magyarországi Tanácsa közreműködésével?*

O. R.: A városban a napokban – november első hetében – kezdődött el a több városi szervezet együttműködésében megvalósuló Szent Márton hét, melynek kínálatában a lampionos felvonulástól a kiállításon és a játszóházon át a szabadegyetemig sokféle program megtalálható. Emellett nagyon fontos, hogy a Szent Mártonhoz kapcsolódó rendezvényeket élénk kulturális és tudományos tevékenység kíséri: az elmúlt hónapokban például két minikonferenciát is szenteltek a Szent Márton kutatások legfrissebb eredményeinek. Az egyiket a Szombathelyi Egyházmegye szervezte, a másikat – amelynek témája „Szent Márton, mint katona” volt, a Savaria Múzeum.

Sz. J. N.: *A Szent Márton Európai Kulturális Útvonal mekkora nemzetközi hálózatot jelent?*

O. R.: Jelenleg a Szent Márton Kulturális Központok Európai Háló-

zata (Réseau européen des Centres Culturels Saint Martin) francia, magyar, holland, horvát, szlovén, olasz és német szervezeteket tömörít, összesen kilencet. Bár majd minden formáció nevében szerepel a „kulturális központ”, egyik sem intézmény, hanem civil szervezet.

Sz. J. N.: *Hogyan kezdődött a magyarországi szervezkedés, csatlakozás?*

O. R.: Ami azt illeti, nem sikerült minden első nekifutásra, szép számmal voltak zsákutcák és útkeresések szervezési szempontból. A kezdeményezés 2004 körül Franciaországban és Magyarországon nagyjából egyszerre indult el, de a franciáké ért el előbb a Luxemburgi Intézetbe, és ők is jegyeztették be 2005-ben az útvonalat. Az útvonal létrehozásában igen nagy szerepe van a Párizsban élő Antoine Selosse-nak, ő ma is a Szent Márton Kulturális Útvonal egyik „motorja”. A mi kezdeti lemaradásunknak igen prózai oka volt: a kulturális minisztériumban Szabó Ildikó osztályvezető volt az, aki felkarolta a magyar ügyet, ő vitte el az első prospektusokat is Luxemburgba – ő azonban tragikus hirtelenséggel meghalt sajnos. A francia és a magyar kezdeményezés viszont nagyon hamar találkozott, így gyorsan elindult a közös munka.

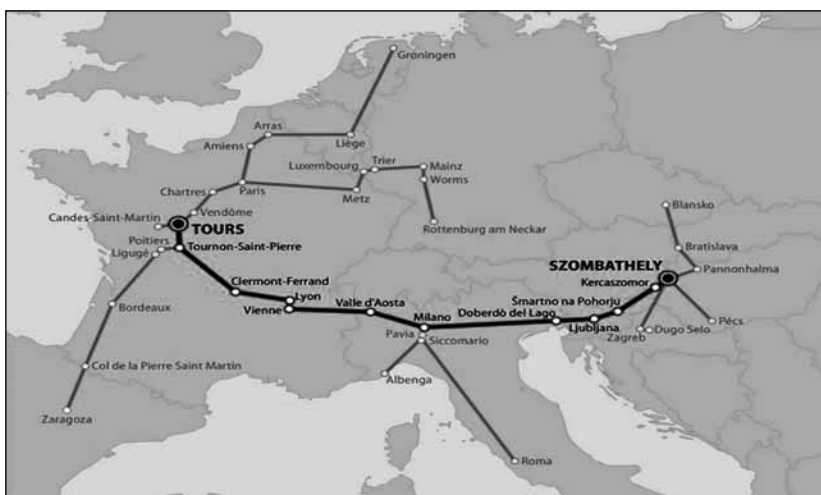
A hálózat adminisztratív székhelye Toursban van: az Európai Kulturális Úttá váláshoz szükséges közös egyesület létrehozása ott ugyanis kevesebb adminisztrációval és bürokratikus teherrel járt.

Magyar részről a Szent Márton szombathelyi vonatkozású útvonalak kidolgozása eredetileg egy városi marketingkoncepció részeként került szóba a 2000-es évek elején: Az önkormányzat a szombathelyi és Szombathely környéki Szent Márton-émlékhelyeket szerette volna ismertető füzetekben, prospektusokban bemutatni. A Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ turisztikával és honismerettel foglalkozó munkatársaként akkor azt javasoltam, hogy az emlékhelyeket, látóvalókat tematikus útvonalakra fűzve mutassuk be. Ebből az elképzelésből alakultak ki a kulturális utak

A 2000-es évek elején eleinte magam örömeire kezdtem el gyűjteni egy adatbázisba a Szent Mártonnak szentelt európai templomokat. Arra számítottam, hogy olyan 3000 körül lesz a számuk, de ennél sokkal többet találtam, persze több év alatt: mostanra a gyűjtemény 7000-8000 Szent Márton templomot tart nyilván, de 10000 felett is lehet a számuk Európa-szerte. Tegyük hozzá: a Szent Márton kultusz nagyságát nem pusztán a templomok száma mutatja.

Szent Márton jelképes lábnyoma – az út egyik szimbóluma

Szent Márton Út

Sz. J. N.: *Az Európai Kulturális Utak esetében elvárják a tudományos kutatásokat. Milyen eredmények születtek ezen a területen?*

O. R.: A Szent Márton Kulturális Utak Európai Hálózatának van egy tudományos testülete, több mint hetven kutatóval. A testületet a Tours-i Egyetemen (Université François Rabelais) dolgozó Bruno Judic professzor állította össze, több kutató is az egyetem kötelékébe tartozik, de magyar tagok is vannak: például Lőrincz Zoltán művészettörténész a Kaposvári Egyetemről, Sággy Marianne történész az Eötvös Lóránd Tudományegyetemről, vagy Tóth Ferenc, Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének munkatársa; emellett létezik egy szombathelyi helyi kutatói bázis is a nemzetközi testületen kívüli tagokkal.

A közelmúltban kezdte meg működését a Szent Márton programiroda városi kezdeményezésre – ennek munkáját szintén egy tudományos tanácsadói kör támogatja régész, történész és művészettörténész szakemberek részvételével. Bízunk benne, hogy a közelgő évforduló a tudományos kutatásokat is megtermékenyíti. Jelenleg európai szinten 3-4 tudományos munka jelenik meg évente: legutóbb Yossi Maurey muzikológus publikált egy kutatást Szent Márton középkori zenében való jelenlétéről. A magyar kutatásokat nehezíti, hogy a Szent Mártonhoz kapcsolódó korabeli alpmunkák – a 4-9. századiak – nehezen férhetőek hozzá magyarul, egyelőre egyedül a Sulpicius Severus

által írt életrajza érhető el nyelvünkön. Ezek az alpmunkák várostörténeti szempontból is fontosak, hiszen Savariát illető vonatkozásaik is vannak. Tours-i Szent Gergely Világtörténetében például a történelem nagy eseményei között szerepel, hogy Szent Márton Savariában megszületett.

Sz. J. N.: *A Kulturális Utak Európai Tanácsa a cím mellé egyfajta központi marketinghátteret is nyújt – ez mennyire érzékelhető?*

O. R.: A központi „marketing” ereje nem kézzelfogható eredményekben rejlik, sokkal inkább a presztízsből, amit biztosít a projektnek, sőt a projekttel kapcsolatban álló szervezeteknek, településeknek is. Általában jobban megnyílnak a pénzcsapok, ha a pályázatban hangsúlyozzák az Európai Kulturális Útvonalakban való érintettséget. Eddig közvetve akár félmilliárd forint támogatáshoz jutottak ily módon a kapcsolódó szombathelyi projektek (tehát nem maga a Szent Márton Út).

A pályázati támogatások mellett a Szent Márton Európai Kulturális Útvonal Magyarországi Tanácsa munkáját önkéntesek is segítik: viszonylag sok önkéntest megmozgat a téma, két tucat állandó segítők van, akik nem diákok, hanem érdeklődő felnőttek.

Volt olyan eset, amikor az önkéntesekkel gyalogos út karbantartását kellett elvégezni, mert a fenntartási időszak letelte után a pályázaton nyertes vállalkozó már nem tartotta fontosnak a karbantartást, ellenben a program iránt elkötelezett magán-

személyek ezt presztízsből megtették. A Szombathelyről Szlovéniába tartó gyalogút esetében viszont elengedhetetlen, hogy járható legyen, és rendszeresen ki legyen táblázva.

Sz. J. N.: *Mit tart a kezdeményezés legnagyobb eredményének?*

O. R.: Magát a hálózatot, azt, hogy létrejött és sikeresen működik. 2011-ig több országban egymástól függetlenül, koordinátlanul dolgoztak az egyes szervezetek és aktivisták: volt ugyan kommunikáció a szervezetek között, de nem rendszeres, és nem átfogó jelleggel. 2011-ben jött össze először a teljes nemzetközi csapat Szombathelyen egy koordinációra, azóta folyamatosan gondoskodunk a gördülékenyebb kapcsolattartásról és együttműködésről.

Ezeknek a szervezeteknek az összefogása és a valódi hálózatos munka megvalósulása a legnagyobb eredmény. Emellett a cím megújítása is nagy munka volt, büszkéek lehetünk rá. Évente más ország rendezzi a Szent Márton kutatások legújabb eredményeibe betekintést engedő tudományos konferenciát, ezeken rendszeresen

Szent Márton kútja - Szombathely

Zarándokok a Szent Márton úton (Ják határában)

resen képviseljük magunkat. Tavaly Horvátországban, Zágrábban, idén Szlovéniában, Mariborban gyűltek össze az európai Szent Márton-kutatók: Az előadások között művészettörténeti, teológiai, néprajzi és nyelvészeti témájúak is voltak Szent Mártonhoz kapcsolódóan.

Sz. J. N.: *Mivel készülnek az 1700 éves évfordulóra?*

O. R.: Tervek természetesen vannak erre a szép jubileumra, köztük egészen konkrétak is. 2016 több szempontból is érdekes esztendő lesz számunkra. Egyrészt a Hálózat éves taggyűlése addigra már legalább 12 tagszervezetet fog fogadni, hiszen Csehország, Lengyelország és Szlovákia csatlakozása is folyamatban van a Szent Márton Európai Kulturális Útvonalhoz. Természetesen tervezzük Szombathelyen tudományos konferenciát is az alkalmából. Emellett 2016 a várható pápalátogatás éve is Szombathelyen – még nem tudjuk, hogy valóban megtiszteli-e a várost a szentatya, mert a program még nem végleges, de reménykedünk benne. Azt is tapasztaljuk már, hogy a Szent Márton Útra kíváncsi látogatók száma is folyamatosan nő, bár nem látványosan: az elmúlt években a Szent Mártonhoz kötődő vendégéjszakák száma a városban 2000-3000 volt éves szinten. Arra nézve viszont mindenképpen vannak feladatok, hogy a város tényleg tudja fogadni a vendégeket. Tavaly három éjszakát töltött itt – mármint Magyarországon – egy 500 fős német csoport, akik Szent Márton zarándoklatra jöttek, de Bükfürdőn szálltak meg, nem Szombathelyen, holott az lett volna a logikus. Ők egyébként modern zarándokok, a kegyes út mellett wellnessre is jutott idejük. A zarándokok nagy feltűnést keltettek az út menti falvakban: például amikor a Szombathely melletti 600 lelkes Perenyén átment 500 német zarándok, arra azért felfigyeltek a lakosok.

Sz. J. N.: *Lehet-e kifejezetten vallási turizmusról beszélni?*

O. R.: Természetesen lehet, ez egy létező fogalom, még képzést is indítottak a témában a győri Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Karán: a diákok közül többen is a Szent Márton Útnál töltötték a gyakorlati idejüket. Ugyanakkor a Szent Márton miatt Szombathelyre érkezőknek nagyon erős a kulturális érdeklődése és motivációja is, amit nem lehet leválasztani a vallási szárlól. Léteznek speciálisan a

vallási turizmusra szakosodott utazási irodák, melyek zarándoklatokat szerveznek. Egy budapesti iroda például francia papoknak is szervezett már tanulmányutat a Szent Márton útra. Ezzel együtt a Szent Márton út nem csupán zarándokút, hanem kulturális útvonal is. Fontos megjegyezni, hogy bár az utazási irodák szerepe fontos, az útvonalat járók többsége öntevékeny, tehát saját maga szervezi meg az útját, szerzi be a szükséges információkat.

Sz. J. N.: *Az utóbbi időben voltak-e új magyar csatlakozók a Szent Márton Európai Kulturális Útvonalhoz, illetve tapasztalt-e valamiféle élnkülést a más utakhoz csatlakozás folyamatában?*

O. R.: *Vannak erre nézve igények, de az elhatározás és a kedv még édeskeves a csatlakozáshoz. Az útvonalat fenn is kell tartani, ami nagy feladatot, felelősséget és terhet jelent. Ha a Szent Márton Út szlovák határtól a szlovén határig tartó útszakaszát egységesnek tekintjük, a 80%-a a forgalomnak így is Szombathely és a szlovén határ között halad. Logikusan amiatt, mert Szent Márton maga is ezt az utat használta utazásai során! Született egy kezdeményezés arra nézve, hogy Szent Mártonhoz kapcsolódóan egy ókeresztény útvonalat alapítsunk Savaria (Szombathely), Sopianae (Pécs), a szerbiai Sirmium között, ahol jelentős ókeresztény kultusz volt. Jelenleg ennek az előkészítése folyik: vannak útsza-*

Tours – Szent Márton bazilika kupolája

kaszok, ahol már a pontos nyomvonal is rögzítésre került, máshol még folyik az útkeresés.

Sz. J. N.: *Az európai hálózat magyar tagjaként mik a legnagyobb kihívások?*

O. R.: A Szent Márton Útnak egyházi, önkormányzati és civil szervezeti értelmezése is van. Ezek között kell megtalálni az egyensúlyt, közös nevezőt a különböző profilú szervezetek együttműködésével. Aztán van egy speciális, potenciális vendégkör is, mely feladatok elé állít: kicsit statisztikafüggő vagyok, és folyamatosan figyelem a kimutatásokat, magam is szorgalmasan jegyzem az adatokat. Azt tapasztalom, hogy a vendégek 40%-a külföldi: ők egyáltalán nem jöttek volna Szombathelyre Szent Márton út nélkül tisztán az itteni, mégoly izgalmas kulturális élet kedvéért! Vannak azonban azok a nyugati turisták, akik nem tervezik meg az útjukat közvetítőkön keresztül, és nincs kapcsolódásuk a magyar szervezőkhöz. Fizetőképes, igényes látogatókról van szó, akikre a városi idegenforgalomnak és programszervezőknek nagy szüksége lenne. Hozzájuk azonban másfajta elérési út szükséges, másfajta információk hangsúlyozásával: jellemzően interneten szervezik meg az utazást, szállást, maguk derítik fel a látványosságokat, melyekről szintén a világhálón tájékozódnak. Nádason például a plébános egy kanadai csoporttal találkozott, akik a Szent Márton Utat járva érkeztek Magyarországra, mégis csak véletlenül szereztünk tudomást róluk. Jó lenne valamit kezdeni velük is. Kihívásként említhetem még az európai hálózatban használatos francia nyelvet is – sokkal bonyolultabb hiteles francia nyelvű pályázati dokumentációt összeállítani, mint angolt, de szerencsére pár éve a partnerek egyre inkább angolul is érintkeznek egymással. A nemzetek közti együttműködés változó intenzitása is okoz néha nehézségeket – egészen más munkastílusa van a különböző országokban működő szervezeteknek. Ugyanakkor pont ettől izgalmas és szép feladat a Via Sancti Martini fenntartásában, építésében végzett közös munka: mindig tanulunk egymástól.

Európai Kulturális Útvonalak

Európát az országok át-meg átszövik az országok történelmének, művészetének és kultúrájának közös metszeteit feltáró, a figyelmet a különbözőségben belül az egységre ráirányító útvonalak. Az Európa Tanács Kulturális Útvonalai olyan hálózatos együttműködés keretében megvalósult minősített kezdeményezések, melyek kiemelkedően reprezentálják az európai értékeket. Az Európa Tanács Kulturális útvonala címmel jelenleg 26 európai útvonal büszkélkedhet, s ezen belül öt útvonalnak van magyar vonatkozása és résztvevője. Magyarország az 1069/2013. (II.21.) Kormányhatározat értelmében 2013. március 1-jén csatlakozott az Európa Tanács Kulturális Útvonalakról szóló kibővített részleges megállapodáshoz, így hazai szervezetek is pályázhatnak külföldi partnerekkel együttműködve a rangos minősítés elnyeréséért. 2013. július 4-én Balog Zoltán, az Emberi Erőforrások Minisztere a Nemzeti Művelődési Intézetet bízta meg a megállapodás magyarországi megvalósításával. A gyakorlati munka során a Nemzeti Művelődési Intézet egyik legfontosabb feladata a pályázati lehetőségekkel és kritériumokkal kapcsolatos információ továbbítása, kapcsolattartás a Kulturális Útvonalak Európai Intézetével, más hazai tárcákkal és intézményekkel; valamint szakértő delegálása a különböző ülésekre, találkozókra. Azon egyesületeket, szervezeteket, akik szívesen csatlakoznának a kulturális útvonalak valamelyikéhez (elsősorban azokhoz, melyek még nem rendelkeznek magyar partnerrel), vagy pályázati kereteken belül, akkreditáció útján új útvonalat javasolnának, a Nemzeti Művelődési Intézet információkkal, valamint módszertani támogatással segíti.

Érdeklődés, jelentkezés:

Nemzeti Művelődési Intézet

Szöllősi Eszter

e-mail: international@nmi.hu, cultureroutes@nmi.hu

ORBÁN RÓBERT (sz. 1955, Kercaszomor) közösségszervező, közművelődési szakember, a Szent Márton Európai Kulturális Útvonal Magyarországi Tanácsának elnöke. 1987 óta dolgozik kulturális területen. 1991 és 2007 között a szombathelyi Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ munkatársa, tevékenységi területe helytörténet, honismeret, túrizmus, természetjárás. A Szent Márton Út mellett a következő jelentősebb programok és projektek egyik szervezője: szombathelyi Joyce kultusz, Szombathelyi Séták program és kiadványsorozat, Vasfüggöny Út, őrségi helytörténeti kutatások, stb. 12 könyv társszerzője és társszerkesztője (Őrség és a Vendvidék, Kőszegi-hegység, Vasi-Hegyhát, Szombathelyi Joyce, Gyalogtúrák a Nyugat-Dunántúlon, stb.), kb. 300 nyomtatásban megjelent további publikáció. Saját blogok: sntmarton.blogspot.com, szombathelyisetak.blogspot.com, vasfuggony.blogspot.com, eorseg.blogspot.com. Elismerések: Gayer Gyula emléklapok – 2002, Kiemelkedő Kulturális Munkáért – I. fokozat (Szombathely Város) – 2005, Közösségi Kultúráért-díj – 2006, Szülőföldért díszoklevél – 2007, Kercaszomor díszpolgára cím – 2008.

SZABÓ JUDIT NIKOLETTA (sz. 1975, Budapest): Közművelődési szakember, újságíró. Tanulmányait a Casus Kortárs Művészeti Menedzserképző Kollégiumban, majd a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának magyar-esztétika szakpárjában végezte. 2001 és 2011 között a Budapesti Művelődési Központban információs munkatárs, később pr-marketing menedzser. 2002 óta publikál különböző sajtóorgániumokban. 2011 és 2013 között szabadúszó újságíró és kommunikációs tanácsadó. 2013-tól a Nemzeti Művelődési Intézet kommunikációs osztályának munkatársa.